

COMPARAȚII METAFORICE ÎN COMUNICAREA INTERCULTURALĂ

Stella Hîrbu, ASEM

Metaphorical comparison are studied in this article in the frame of comparative linguistics under ethno-linguistic aspect on the base of material extracted from Russian, Romanian and German languages.

Tot volumul de înțelepciune umană, după Ezra Pound, nu poate fi înglobată într-o singură limbă, la fel cum și o singură limbă nu este capabilă să exprime toate formele și gradele comprehensiunii umane. Studiile cu caracter confruntativ, care depășesc limitele unor abordări bilingve, și se extind asupra mai multor sisteme lingvistice, reprezintă o contribuție teoretică importantă în domeniul frazeologiei. Cunoașterea legăturii care se stabilește între semnificația, structura și diversitatea imaginilor, care stau la baza structurilor comparative fixe, ca unități frazeologice, în limbile germanice, slave și romanice, este destul de actuală în spațiul european, în comunicarea interculturală. Și, în această ordine de idei este necesară o analiză contrastiv-tipologică, deoarece, după cum afirmă lingvistul Stepanov Iu. S., descrierea comparativă a normelor a două limbi relevă faptul că, vocabularul fiecăreia dintre aceste limbi este afectat de lacune, așa-numite „pete albe” pe harta semantică a limbii, interior invizibile pentru vorbitorul de o singură limbă [9].

Lucrarea de față s-a axat asupra structurilor comparative metaforice, fiind inițiată în scopul facilitării procesului de comunicare interculturală, sporirii gradului de exactitate și corectitudine față de conținutul inițial. Deoarece, cum a afirmat marele poet român Mihai Eminescu, adevărata bogăție a unei limbi nu constă în numărul de cuvinte, ci în locuțiuni, în acele tiparuri neschimbate, care se

formează în curs de mii de ani și dau fiecărei limbi o fizionomie proprie... Căci, la urma urmelor, e indiferent care sunt apucăturile de care se slujește o limbă, numai să poată deosebi din fir în păr gândire de gândire. Un singur cuvânt alăturat cu altul are alt înțeles [...]. Această parte netraductibilă a unei limbi (locuțiunea) formează adevărata ei zestre de la moși-strămoși, pe când partea traductibilă este comună gândirii omenești în genere [2].

Ultimele decenii sunt bogate în reflecții asupra problemei concordanței și, respectiv, neconcordanței, în limbile menționate anterior, la nivel structural-tipologic, semantic și funcțional. Cu toate că trăsăturile esențiale ale comparațiilor frazeologice sunt emotivitatea și expresivitatea, acestea reprezintă, de fapt, îmbinări osificate de cuvinte, relativ stabile, care nu sunt din nou create în procesul vorbirii, ci numai reproduse; comparațiile sunt unități frazeologice, care nu reprezintă o sumă a sensurilor obișnuite ale elementelor componente, ci dispun de un conținut semantic unitar; ele numesc sau caracterizează persoane, calități și comportamente umane, precum și fenomene naturale, obiecte etc. și reprezintă structuri, la baza cărora stau imagini (marcate din punct de vedere etnic).

În comunicarea interculturală, când este vorba de o intensificare a semnului denumit, sunt constatate diferențe de la o limbă la alta. De exemplu, pentru expresia comparativă rusă *мной как валенок*, tradusă prin cuvinte echivalente, noi putem obține expresia în limba română *prost ca pâsla*, iar în limba germană *dumm wie Filzstiefel*, ceea ce este total disociat de conținutul real al expresiei, deoarece cuvântul *pâslă* în română și *Filzstiefel* în germană, în acest context, cu semnificația de *prost*, nu sunt cunoscute purtătorilor acestor limbi, și drept rezultat, nu provoacă reacții adecvate. Astfel, în cazul exemplului prezentat anterior, va fi necesară identificarea, în limbile ținte, a unor cuvinte-imagini capabile să provoace vorbitorilor acestor limbi asociații cu *prostia omenească*. În scopul traducerii adecvate, și în același timp expresive, pentru cazul dat, în limba română se va recurge la comparațiile *prost ca noaptea, a avea capul ca dovleacul* sau *prost (a judeca) ca o cizmă*, iar în germană, respectiv, la *dumm wie Bohnenstroh* (ca păstaia de fasole) sau *dumm wie die Nacht* (ca noaptea), *dumm wie Sünde* (ca păcatul). Comparația însușirii *sănătos*, în rusă, este intensificată prin comparatumul (obiect de comparație) *bou: здоровый как бык*, iar în germană *gesund (stark) wie ein Bär* (sănătos ca un urs), în română, prin *taur: sănătos ca un taur* sau *puternic, sănătos ca o piatră*. Într-o altă repriză, pentru vorbitorii de limbă germană, comparatumul *bou* (Ochse) are sens de prost, prostănac, „a face pe prostul” sau „a lucra din greu”: *dumm wie ein Ochse, arbeiten wie ein Ochse*.

Fiind, de regulă, de origine populară, comparațiile metaforice, au o puternică forță emotivă. Ele sunt indisolubil legate de limba și mediul în care și-au făcut apariția. De aceea, una și aceeași semnificație, în limbi diferite, este redată prin procedee diverse, precum și imaginile, pe care se bazează comparațiile frazeologice, sunt de multe ori diferite. Membrii unui grup lingvistic adesea aleg, ca obiecte de comparație, obiectele pe care le cunosc, și care pentru ei într-o mare măsură denumesc semnul comparat. Nu întâmplător, când cineva vine pe neprins de veste, de parcă ar fi fost chemat, în italiană se spune: *piovere (cadere) come il caccio sui macheroni* (în română ar suna: a ploua (cădea) ca brânza pe macaroane), ceea ce nu ar provoca pentru vorbitorii limbii române asocieri sau reacții adecvate. În română expresia cu același sens este: *a veni exact la țanc*. Prin urmare, structura comparativă, redată anterior (italiană), își pierde însemnătatea, în cazul în care o traducem în română, germană sau rusă, păstrând același cuvânt-imagie, deoarece bucatele menționate nu au aceeași însemnătate și popularitate pentru membrii grupurilor lingvistice amintite, precum pentru italieni.

Există un șir de comparații frazeologice care au un substrat istoric. De exemplu, amintirea vie a rușilor despre renumita bătălie pe câmpul Kulikow din 1380, când a început eliberarea de „hoarda de aur”: *прошелся как Мамай* (a trecut ca Mamai, adică a trecut ca o furtună, după înfrângerea din Crimeea). Despre un oaspete care nu este binevenit, la ruși se spune: *незванный гость хуже татарина* (un oaspete nepoftit e mai rău ca un tătar), în română însă se spune: *a brodit-o (a nimerit) ca țiganul miercuria la stână*. Aceste comparații sunt întemeiate din punct de vedere social-istoric și al psihologiei populare, argumentând rolul tradiției în apariția comparațiilor și caracteristicile morale și estetice păstrate în timp a faptelor oamenilor și proceselor din viața unui popor. De exemplu, comparațiile frazeologice, ce conțin comparatumul „turc” sunt motivate prin suferința poporului român sub ocupația turcească, care a condiționat o relație inamică cu „cuceritorul turc”: *a fuma ca un turc; a fi ca o babă turcească* (zbârcit la față); *a mânca cât un turc de cei săraci (cei calici)* (a mânca mult și cu lăcomie); *a trăi ca pe vremea turcului; ca și când au trecut turcii; cum e turcul, și pistolul* etc. În cercetarea lingvistică, o astfel de apreciere emoțională, a substratului istoric, rămâne a

fi unilaterală, deoarece structuri comparative cu comparatumul „turc” există și în alte limbi și țări, care nu au fost supuse jugului turcesc: în italiană *bestemmiare come un turco* (a înjura ca un turc) sau *fumare come un turco* și în germană *rauchen wie ein Kümmeltürke* (echivalentă cu expresia în română: a fuma ca un turc); *O-Beine wie ein Türke haben* (are picioare strâmbe ca un turc) sau *arbeiten wie ein Kümmeltürke*, ce are, deja, o conotație pozitivă de om harnic, *muncitor ca un turc*. Totuși sunt preponderente etnonimele ce intensifică trăsăturile negative.

Dacă jugul turcesc ar fi fost motivul pentru comparațiile apărute, atunci acest argument nu explică în niciun caz comparațiile frazeologice, care spre exemplu utilizează comparatumul „țigan”, reprezentantul unui popor ce a fost prigonit și asuprit. În română întâlnim astfel de comparații: *a-i fi milă ca țiganului de pilă* (a nu avea milă); *a se schimba (în ceva) ca țiganul în cai*; *a nimerit ca țiganul la împărat*; *ca țiganii la ușa cortului* (fără rușine); *a fi deprins ca țiganul cu scânteia* (a fi deprins cu necazurile); *a fi negru ca țiganul*. În germană și în rusă, de asemenea, sunt dovezi de conotație negativă, referitor la etnonimul „țigan”: *leben wie Zigeuner* (a trăi ca țiganii, în dezordine); *жить как цыгане*; *schwarzhaarig wie Zigeuner*; *черный как цыган* (a fi negru ca un țigan) etc.

În toată lumea, ceea ce este străin este privit cu suspiciune și preconcepție. Felul diferit al limbii, îmbrăcămintei, înfățișării, religiei, obiceiurilor, deprinderilor de trai au condus spre o creștere a neîncrederii față de ceea ce este străin. De asemenea, se răspândea aversiunea față de „alte sisteme de norme și valori” ca o critică intolerantă și neobiectivă, „o trăire de contrast”, ce este documentată în caracteristica discreditată a popoarelor vecine. [4]

Comparațiile metaforice reprezintă, după semnificație, structuri profund naționale, deoarece la baza acestora se plasează un sistem de valori moral-spirituale și etnice, care sunt produse de către conștiința colectivă în cadrul dezvoltării istorico-sociale. Astfel, alegerea diferitor termeni de comparație sau imagini, în limbile studiate, depinde de tradițiile regionale și istorico-culturale ale fiecărui popor în parte. Necunoașterea imaginilor provenite din natură și mediul înconjurător al anumitor popoare, poate duce la situații confuze în comunicarea interculturală. Analiza confruntativă a structurilor comparative ne permite nu numai să fixăm cele mai răspândite imagini, ce stau la baza unor sau altor frazeologisme comparative, dar și contribuie la identificarea universalilor interlinguale, și a specificului național a limbilor confruntate, precum și la evidențierea mijloacelor, ce asigură expresivitatea frazeologică deosebită a acestora.

Prin urmare, analiza comparațiilor metaforice, care rezultă din interacțiunea nemijlocită a oamenilor și a mediului, relevă o lume a imaginilor bogată și în același timp foarte diversificată.

Bibliografie:

1. *Diccionario de proverbios español-rumano-ruso-ingles-portugués-francés-italiano-latino* / I. Dumbrăveanu, L. Plăcintă, E. Ciornii, L. Șevțov. – Ch.: F.E.P. – Tipografia Centrală, 2001, 592 p.
2. *Dicționar de proverbe și zicători românești*. București, Litera Internațional, 2003, 272 p.
3. *Dicționarul explicativ al limbii române*. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984.
4. Dinzelbacher, P. *Europäische Mentalitätsgeschichte. Hauptthemen in Einzeldarstellungen*. Stuttgart, 1993.
5. Dobrescu A. *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*. Chișinău: Litera, 1997, 376.
6. *Duden-Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten* / Wörterbuch der deutschen Idiomatik / hrsg. Und bearb. Von G. Drosdowski und W. Scholze-Stubenrecht. Dudenverlag, 1992.
7. *Duden Deutsches Universalwörterbuch: 120000 Stichwörter* / hrsg. Und bearb. Vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion. — 3., völlig neu bearb. Und erw. Aufl. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverl., 1996, 1816 s.
8. Огольцев В. М. *Словарь устойчивых сравнений русского языка*. М.: ООО «Русские словари»; ООО «Изд-во Астрель»; ООО «Изд-во АСТ», 2001, 800 с.
9. Степанов Ю.С. *Французская стилистика*. — М., 1965, 321 с.